

**TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİNDE DÖNÜM NOKTASI:
İRAN ŞAHI RIZA PEHLEVİ'NİN TÜRKİYE ZİYARETİNİN
AKŞAM GAZETESİNDE YANSIMALARI**

A TURNING POINT IN TURKEY-IRAN RELATIONS:
REFLECTIONS OF IRANIAN SHAH REZA PAHLAVI'S
VISIT TO TURKEY IN AKŞAM NEWSPAPER

Ahmet Murat KADIOĞLU

14

TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİNDE DÖNÜM NOKTASI: İRAN ŞAHI RIZA PEHLEVİ’NİN TÜRKİYE ZİYARETİNİN AKŞAM GAZETESİNDE YANSIMALARI

A TURNING POINT IN TURKEY-IRAN RELATIONS: REFLECTIONS OF IRANIAN SHAH REZA PAHLAVI’S VISIT TO TURKEY IN AKŞAM NEWSPAPER

Ahmet Murat KADIOĞLU¹

Anahtar Kelimeler:

Türkiye-İran ilişkileri,
Rıza Pehlevi,
Modernleşme,
Diplomatik ilişki,
Akşam gazetesi.

Keywords:

Turkey-Iran relations,
Reza Pahlavi,
Modernization,
Diplomatic relations,
Akşam newspaper

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923 yılında kurulmasının ardından Türkiye’de başlayan modernleşme çabaları sınır ülkelerine de örnek olmuştur. Türkiye ile İran arasında gergin geçen ilişkilerden sonra İran Şahı Rıza Pehlevi’nin Türkiye’yi ziyareti iki ülke arasında dostluğun pekişmesine yol açmıştır. Pehlevi, İran’da başa geçtikten sonra Mustafa Kemal Atatürk ve kurduğu yeni cumhuriyet rejimini örnek almış ve İran’da Türkiye’de olduğu gibi modern bir rejim kurmayı amaçlamıştır. Bu bakımdan Pehlevi’nin ziyareti Türkiye’nin gelişimini yakından görmesini sağladığı gibi Türkiye’de ticari ilişkileri geliştirebilmek için bu ziyareti fırsat olarak görmüştür. Bu çalışmada Rıza Pehlevi’nin Türkiye’yi ziyaret ettiği 10 Haziran 1934-6 Temmuz 1934 tarihleri arasında Akşam gazetesinde yer alan yansımaları incelenmiştir. Akşam gazetesinin ilgili sayılarında Pehlevi’nin ziyaretiyle ilgili yer alan 108 haber içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Pehlevi’nin ziyaretine Akşam gazetesi hükümetin verdiği önemi gösterir derecesine ilgi gösterdiği ve bu ziyaretin iki ülke arasındaki dostluğu pekiştirmesi açısından önem arz ettiğini göstermektedir. Ayrıca bu ziyaretin sıradan bir ziyaretten öte stratejik bir öneme sahip olduğu ve ticari faaliyetlerin geliştirilmesi açısından ziyaretin amasına ulaştığı belirlenmiştir.

ABSTRACT

The modernization efforts that began in Turkey after the establishment of the Republic of Turkey in 1923 set an example for the neighboring countries. After a period of tense relations between Turkey and Iran, the visit of the Iranian Shah Reza Pahlavi to Turkey led to the strengthening of friendship between the two countries. After coming to power in Iran, Pahlavi sought to emulate Mustafa Kemal Atatürk and the new republican regime he established in Turkey, aiming to establish a modern regime in Iran similar to that of Turkey. In this respect, Pahlavi's visit enabled him to witness Turkey's progress closely, and Turkey saw this visit as an opportunity to improve trade relations. This study examines the reflections of Reza Pahlavi's visit to Turkey, which took place from June 10, 1934, to July 6, 1934, as reported in the Akşam newspaper. The 108 news articles about Pahlavi's visit in the relevant issues of Akşam newspaper were analyzed by content analysis method. As a result of the study, it is seen that Akşam newspaper paid significant attention in Pahlavi's visit, reflecting the importance the government attached to it, and highlighted its role in reinforcing the friendship between the two countries. In addition, it was determined that this visit had a strategic importance beyond being an ordinary visit and achieved its purpose in terms of advancing commercial activities.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, OSTİM
Teknik Üniversitesi,
Ortak Diller Bölümü,
ahmetkadioglumurat@gmail.
com ORCID: 0000-0001-
9786-1904

Alıntılanmak için/Cite as:
Kadioğlu A. M. (2025)
Türkiye-İran ilişkilerinde
Dönüm Noktası: İran
Şahı Rıza Pehlevi’nin
Türkiye Ziyaretinin Akşam
Gazetesinde Yansımaları,
Çukurova Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34
(1), 236-247

GİRİŞ

Millî Mücadele'nin silahlı mücadele aşamasının başarıyla sonuçlanmasıyla ve Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırlarını kısmen de olsa tamamlamasıyla, Mustafa Kemal Paşa liderliğinde yeni bir siyasi süreç başlamıştır. Bunun sonucunda da Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Cumhuriyet rejimi kurulmuştur. Bu süreçte, İran da I. Dünya Savaşı sonrasında iç ve dış sorunlarla mücadele etmiş, merkezi yönetim zayıfken, ordu güçsüzleşmiştir. Savaşın etkisiyle, İran'da var olan siyasi ve toplumsal bölünmeler daha da derinleşmiştir. Büyük aşiretler ve etnik grupların ayaklanmaları yanı sıra, ülkenin uzun süre Sovyet Rusya ve İngiltere'nin etkisi altında olması, İran'ı kaosa sürüklemiştir. İran'daki bu istikrarsız durum, 1921'de ulusçu bir subay olan Rıza Pehlevi'nin harekete geçmesine ve mevcut hükümeti devirerek siyasi istikrarsızlığı sona erdirmesine yol açmıştır. Pehlevi, önce ordu komutanı ve Millî Savunma Bakanı, ardından da Başbakan olarak İran'ın iç ve dış politikasında söz sahibi olmuştur. Pehlevi'nin Başbakanlığı, Türkiye'nin Cumhuriyet'i ilan ettiği tarihe denk gelmektedir (Teke ve Aydoğan, 2021, s.352). Türkiye, İran'da yeni bir rejimin kurulmasını desteklemiş ve İran'la özellikle dış politikadaki hedefleri örtüştüğü için yeni bir döneme girilmiştir (Şimşir, 1996).

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında İran, Türkiye'ye karşı dostça bir tavır sergilemeye özen göstermiştir. Ancak, iç siyasi olaylar ve Batılı güçlerin Türkiye'ye yönelik müdahaleleri sebebiyle, 1924-1932 yılları arasında Doğu Anadolu'daki Kürt isyanları ve Türkiye-İran sınırıyla ilgili sorunlar gibi konular nedeniyle Türkiye-İran ilişkileri bir dönem gerginleşmiştir (Kaştan, 2007). Bu nedenlerden dolayı bir süre Türkiye-İran arasında diplomatik düzeyde gergin bir sürece geçilmiştir. Ancak bu süreç Ağrı İsyanları'nın bastırılması, İran'ın bu süreçte Türkiye'nin çıkarlarına yönelik hareket etmesi ve imzalanan çeşitli dostluk anlaşmalarıyla son bulmuş ve yeni bir döneme girilmiştir. Türkiye ile İran arasındaki dostluk temellerinin atılmasında ise iki ülkenin yeni rejimlerinin kurucuları olan Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Pehlevi büyük önem oynamıştır (Çete, 2007). Özellikle ikili arasındaki stratejik hamleler ve ülkelerinin çıkarlarına yönelik adımları, iki ülke arasındaki dostluğun da gelişmesine yol açmıştır.

Türkiye'nin en eski gazetesi olarak kabul edilen Akşam (1918'de kuruldu), Türk basın tarihinde önemli bir yere sahiptir. Osmanlı Devleti'nin son günlerinde kurulan Akşam, işgal yıllarında ulusal milli mücadeleye destek vermiş ve Cumhuriyet'in getirdiği modernleşme, değer ve yeniliklere sahip çıkmıştır. Bu bakımdan Cumhuriyet'in ilk yılları için önemli bir gazetedir (Kavaklı, 2005). Bu bakımdan çalışmada, İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye'ye ziyareti Akşam gazetesi perspektifinden değerlendirilmiştir. Türkiye ile İran arasındaki dostluğun pekişmesinde ve bugün dahi bu dostluğun sonuçlarının görülmesinde İran Şahı Rıza Pehlevi'nin 10 Haziran 1934 yılında Türkiye'yi ziyaretinin büyük etkisi bulunmaktadır. Bu çalışmada, Pehlevi'nin Türkiye'yi ziyaretinin iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde oynadığı rol incelenmektedir. Bu bakımdan çalışmada Pehlevi'nin Türkiye'ye ziyaretinin yansımalarını takip edebilmek için dönemin önemli gazeteleri arasında yer alan Akşam gazetesinde Pehlevi'nin ziyaretiyle ilgili haberler incelenecektir.

LİTERATÜR TARAMASI

1. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde İran İlişkileri

Türk ve İran toplumları, yüzyıllardır bir arada yaşamalarına rağmen, hanedanların çıkarları ve mezhep farklılıkları gibi sebeplerle ülke yönetiminde rekabet içerisinde olmuştur. Bu rekabet zaman zaman düşmanlığa dönüşmüştür. Ancak, 20. yüzyılın başlarında iki ülke de benzer zaman dilimlerinde ve benzer şekillerde devrimler gerçekleştirdiği için, aralarında bir yakınlaşma süreci başlamıştır (Akşin, 1991, s.192). İran ve Türkiye arasındaki rekabet sadece sistemik seviyede değil, aynı zamanda ideolojik seviyede de etkileşim içinde olmuştur. Bu ideolojik etkileşim, Osmanlı-Safevi ve Osmanlı-Kaçar devletleri döneminde mezhepsel kimliklerin birbirleriyle ilişkilendirilmesine yol açmıştır. Ayrıca, 20. yüzyılın başlarında İran'ın, Türkiye'nin modernleşme çabalarından ilham almasıyla devam etmiştir (Elhan, 2016, s.31). Anadolu'daki milli mücadele döneminde İngilizlerin, 9 Ağustos 1919 Antlaşmasıyla İran'a, Sevr Antlaşmasıyla da Türkiye'ye müdahale etme ve nüfuzu altına alma çabaları, Türklerle İranlıları aynı cephede birleştirmiş ve birbirlerine yakınlaştırmıştır. Bu direniş ruhu, Türkiye ve İran'da milliyetçi bir alt yapı oluşturmuştur (Çetinsaya, 2002,

s.770). Nisan 1920’de, Mustafa Kemal Türkiye’de bir rejim değişikliğinin temellerini atmıştır. Aynı dönemde, Şubat 1921’de İran’da Rıza Han da benzer bir süreci başlatmıştır. Bu iki rejimin ortak noktası ise Batı standartlarına uygun, modern ve tam bağımsız ulus devletler oluşturma hedeflerinden kaynaklanmaktadır. Resmî ideolojilerdeki (milliyetçilik ve laiklik), iç ve dış düşmanlarla (geleneksel ekonomik sınıflar ve İngiltere gibi) benzerlikler, yeni rejimler arasında olumlu bir bakış açısına yol açmıştır. Ancak, Rıza Han’ın karşılaştığı tarihsel ve sosyo-ekonomik engeller, Mustafa Kemal’in karşısına çıkanlardan daha büyük olmuştur. Bu yüzden, Mustafa Kemal’in Türkiye’deki reformları, Rıza Han için bir tür psikolojik destek işlevi görmüş ve o da ülkesinde benzer dönüşümleri gerçekleştirmeye çaba sarf etmiştir (Akdevelioğlu ve Kürkçüoğlu, 2009, s. 357).

Türkiye ile İran arasındaki ilişkiler 1920 yılından itibaren gelişmeye başlamıştır. İran Hükümeti’nin Ankara’ya elçilik açma isteğinin üzerine Ankara’da İran’a bir sefir (elçi) veya mümessil (temsilci) gönderme kararı almıştır (B.C.A, No. 30.18.1.1 / 3.26.20). Bu durum İran Hükümeti’nin yeni kurulan Türk Hükümeti’ni tanıması ve iki ülke arasındaki dostluğun kuvvetlendirilmesi açısından önemlidir. Ancak 1923 yılında modern Türkiye Cumhuriyeti’nin resmen kurulmasıyla birlikte 3 Mart 1924’te Halifeliğin kaldırılmış ve din ve siyaset birbirinden ayrılmıştır. Bu durum, İran’daki ulema tarafından kuşkuyla karşılanmış ve halifeliğin kaldırılması, İran’daki ulemayı rahatsız ettiği gibi iki ülke arasındaki ilişkileri tamamen ortadan kaldırırsa da olumlu ilişkiler geliştirilmesine de engel olmuştur (Gönlübol ve Sar, 1990, s. 89).

Bu süreçten sonra Türkiye-İran arasındaki ilişkilerin gelişmesine engel olan en büyük hadiselerin başında ise Ağrı Ayaklanmaları gelmektedir. Şeyh Sait isyanının ardından Doğu vilayetlerindeki huzursuzluk devam etmiş ve Türk hükümeti, bölgede düzeni sağlamak amacıyla isyancıları takip etmeye, silah toplamaya ve bazı köylerin yerlerini değiştirmeye devam etmiştir. Ancak bu çabalarına rağmen huzur sağlanamamıştır. Mayıs 1926’da Yusuf Taşo ve çetesinin İran sınırını geçip Beyazıt köylerinden hayvan çalması sonucu Ağrı yaylalarına sığınması, Cumhuriyet tarihimizde “Ağrı isyanları” olarak adlandırılan bir dizi olayın başlamasına neden oldu. Bu olayda İran’ın gizli

bir şekilde de olsa Yusuf Taşo ve beraberindeki çeteleri desteklemesi iki ülke arasındaki gerginliğin artmasına neden olmuştur (Değerli, 2008, s.115). Bu isyanın bastırılmasından kısa bir süre sonra II. Ağrı isyanı olarak adlandırılan hadisenin yaşanması iki ülke arasındaki gerginliği daha da arttırmıştır. Çünkü bu isyanda kaçırılan Türk askerlerinin esir alınarak İran’a götürülmesi ve İran’ın Kürt kökenli isyancılara yardım etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri daha da bozmuştur. Bu gelişmeler üzerine Türkiye Tahran Büyükelçisi’ni geri çağırmıştır (Duman, 2016, s.7). İki ülke arasındaki gerginliğin giderek artması sonucu İran’ın Türk askerlerin iadesi ve Kürt isyancılarla mücadele edeceği yönünde verdiği sözler iki ülke arasında ilişkilerin yumuşamasına neden olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan 1926’ya kadar olan süreçte, Türkiye-İran ilişkilerinde genel olarak bir soğukluk ve zaman zaman gerginlik hüküm sürmüştür. Ancak, 1926’da imzalanan Türkiye-İran Dostluk ve Güvenlik Anlaşması, bu soğukluğun ve gerginliğin geride kaldığının ve iki devlet arasında bir yakınlaşma sürecinin başladığının ilk işareti olmuştur (Akgül, 2016, s.1). 22 Nisan’da imzalanan antlaşma, iki kopya olarak hazırlanmıştır. Bu antlaşmanın başlıca amacı, Türkiye ve İran sınırları içinde yaşayan aşiretlerin neden olduğu sınır sorunlarını çözmektir. Ayrıca, bu antlaşma Ankara ve Tahran arasında imzalanan ilk resmi belge olması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Ayrıca iki ülke arasında daha sonra imzalanan belgelerin sürekli olarak bu antlaşmayı referans almıştır (Akdevelioğlu ve Kürkçüoğlu, 2009, s.360-363). Ancak 1930’da tekrar başlayan Ağrı isyanı ilişkilerin zedelenmesine yol açmıştır. Bu tutumda İran lideri Rıza Pehlevi’nin tutumu etkili olmuştur. Çünkü Pehlevi bir taraftan İran’da Türk nüfusunu asimile etmek isterken, diğer taraftan Türk nüfusunun ve Türkiye’nin etkisini kırmak için Kürtleri desteklemiş, hatta bölgede bir Kürt devletinin kurulmasını istemiştir. Bu dönemde meydana gelen 1925 Raman, Recko, Şeyh Sait, 1926 Koçuşığı, Ağrı, 1928 Sason, 1930 Zeylan Deresi ve Şemdinli olaylarında Türkiye aleyhtarı politika izlemiştir (Kaştan, 2007, s.1788). Ağrı isyanlarıyla başlayan süreçte İran, Türkiye’nin kararlı tutumu nedeniyle Ağrı Dağı’nın tümüyle Türkiye’de kalmasını kabul etmek durumunda kalmış ve 23 Ocak 1932’de Tahran’da biri sınır sorununun

çözümü ve diğeri de hukuksal alanda iş birliği konularında iki antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmalar Türkiye-İran arasındaki olumsuz ilişkilere son vermesi bakımından önem taşımaktadır (Akdevelioğlu ve Kürkçüoğlu, 2009, s.360-363).

İran hükümeti, 22 Temmuz 1930'da Türkiye'ye iletlediği nota, Türkiye aleyhindeki faaliyetlere izin verilmeyeceğini ve sınır kontrolünün zorluğuna rağmen güvenlik önlemleri alacaklarını belirtmiştir. Türkiye ise 27 Temmuz 1930'da İran'a ikinci bir nota göndermiş ve bu sınır güvenliğiyle ilgili iki talepte bulunmuştur. İlk talep, isyancıların barındığı Küçük Ağı Dağı'nın tamamen Türkiye'ye verilmesi ve buna karşılık olarak Türkiye'nin başka bir toprağının İran'a verilmesini içermektedir. İkinci talep ise Türkiye'nin İran topraklarında isyancılara karşı sıcak takip hakkı talebini içermektedir. İran, Türkiye'nin sıcak takip talebini kabul etmemiş, ancak isyancılara karşı kendi topraklarında önlem almaya başlamış ve kısmen de olsa uzlaşmacı bir tavır sergilemiştir (Öztig, 2018, s.160).

Bu antlaşmalardan sonra Türkiye ve İran arasındaki ilişkileri normalleştirme noktasındaki en önemli adım ise İran lideri Rıza Şah Pehlevi'nin 1934 Haziran ayında Türkiye'yi ziyaret etmesi olmuştur. Bu ziyaret, iki ülke arasında son yıllarda geçen gerginliği tamamen ortadan kaldırması bakımından önem taşıdığı gibi Rıza Han'ın Türk Devrimi'ni örnek alabilmesi ve yaşanan süreci yerinden gözlemleyebilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Türkiye de bu süreci kendi açısından olumlu karşılamış ve bu ziyaret iki devletin yakınlaşması ve iş birliğine götürmesi açısından önemli olmuştur (Akgül, 2016, s.1). 1920 yılından itibaren Anadolu'da başlayan milli mücadele yeni bir devlet yapısını doğurmuş aynı süreç İran tarafından da yakından takip edilmiştir. Coğrafi sebeplerden dolayı birbirlerini etkileyen iki ülke arasında benzer inkılâp çabaları yaşanmıştır. Bunun yanında tarihten gelen mücadele de göz ardı edilmemiş her iki devlet kontrollü bir politika izlemiştir (Erdal, 2012, s.86).

YÖNTEM

Bu çalışma, İran lideri Şah Pehlevi'nin Türkiye ziyareti üzerinden iki ülke arasında gerçekleşen diplomatik ilişkileri araştırmayı hedeflemektedir. Bu bakımdan dönemin önemli arşiv kaynakları niteliği taşıyan gazeteler doküman analizi

yöntemiyle incelenmiştir. Doküman analizi, hem basılı hem de elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet üzerinden iletilen) materyallerin incelenmesi veya değerlendirilmesi için sistematik bir prosedürdür. Nitel araştırmalardaki diğer analitik yöntemler gibi doküman analizi de anlamı ortaya çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik bilgiyi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin- Strauss, 2008; Love, 2013; Morgan, 2022).

Belgelerin nitel bir araştırma çalışmasına dahil edilmesi ek olarak zengin veriler elde edilmesini sağlamaktadır. Nitel araştırmacının çalışması için dikkate alabileceği çok sayıda belge türü vardır ve aynı çalışmada birden fazla veri türü kullanılabilir. Bu belgelerden en önemlileri arasında ise gazeteler bulunmaktadır. Nitel araştırmacı, belgeleri analiz ederek, araştırma bulgularını daha da desteklemek için diğer veri türleriyle birlikte bunların anlamlarını da değerlendirebilir. Nitel araştırmalara yönelik yaygın veri analizi türleri arasında içerik analizi bulunmaktadır (Smulowitz, 2017). İçerik analizi, verileri anlamlandırmak için sayılardan ve istatistiklerden yararlanmaktadır. Nitel araştırma, verilerin karşılaştırılmasını ve istatistiksel olarak toplanmasını kolaylaştıran ölçümlere odaklanmaktadır (Patton, 2015). Metinsel verileri anlamlandırmak için sistematik olarak kategorize etme temel özelliğini paylaşan niceliksel ve niteliksel yöntemler de dahil olmak üzere çeşitli içerik analizi türleri vardır (Miles-Huberman, 1994). Bu çalışmada elde edilen verileri değerlendirmek ve yorumlayabilmek için nitel içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Dönemin gazeteleri Türk-İran ilişkilerini nasıl değerlendirmektedir?
2. Dönemin gazetelerinde Şah Pehlevi'nin ziyareti nasıl karşılanmıştır?

İncelemeye tabii tutulan dönemin en önemli gündelik gazeteleri arasında Akşam gazetesi bulunmaktadır. Bu gazetenin ilgili sayılarına İstanbul Üniversitesi'nin Gazeteden Tarihe Bakış Projesi kapsamında sunmuş olduğu elektronik gazete arşivinden ulaşılmıştır. Rıza Han'ın 10 Haziran 1934 günü başlayan 6 Temmuz 1934 günü son bulan ziyareti kapsamında gazeteler incelenmiştir. Bu çalışmada doküman analizi yöntemiyle incelenen

gazetelerdeki haberleri sınıflandırılmak için içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmada dönemin Akşam gazetesinde Şah Pehlevi'nin ziyaretiyle ilgili haberler sınıflandırılmış. 27 günlük süreçte Akşam gazetesinde 108 haberin yer aldığı belirlenmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

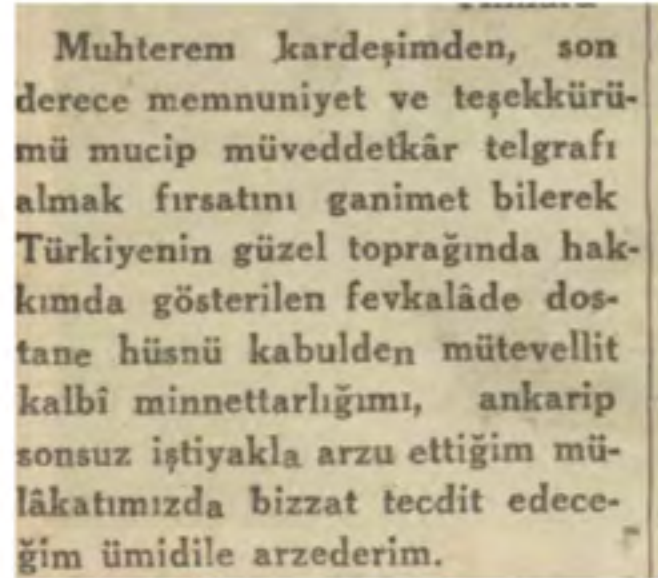
Çalışmanın bu bölümünde Akşam gazetesinde İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye'yi ziyaret ettiği 10 Haziran 1934-6 Temmuz 1934 tarihleri arasında yer alan 108 habere ilişkin bulgulara yer verilecektir.

Rıza Pehlevi'nin Türkiye ziyareti iki dünya savaşı arası dönemde, bağımsız devletler olarak var olmaya çalışan Türkiye ve İran'ın, birbiri ile yakınlaşma çabalarının somutlaştığı önemli bir diplomatik olaydır. Ortadoğu'da istikrar arayışlarının belirleyici olduğu ve iki ülkede geniş kapsamlı modernleşme süreçlerinin uygulandığı bir dönemde, Türkiye ve İran'da yeni kurulan rejimlerin, geçmişten gelen gerginlikleri giderme konusundaki iradeleri, karşılıklı ilişkilerdeki sorunların aşılmasını sağlamış, böylelikle Rıza Pehlevi'nin 27 gün süren uzun ziyareti mümkün olmuştur (Atuk, 2018, 219). Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk bu ziyarete büyük önem vermiş ve bu uzun süreli ziyaretin başından sonuna kadar gazeteler de ziyarete ilgi göstermiştir. Dönemin popüler gündelik gazeteleri arasında yer alan Akşam gazetesi de Pehlevi'nin ziyaretini ilk günden son gün kadar yakından takip etmiştir. Ziyaretin ilk gününde Akşam gazetesi olayı manşetten okuyucularına aktarmıştır. “İran Şahı Hz. bugün Gürcübulak'ta hududumuza giriyorlar.” (Akşam, 10 Haziran 1934) ifadeleriyle sunulan haberde Pehlevi'nin üniformalı bir fotoğrafına yer verilmiştir. Haberin detaylarında Pehlevi'nin seyahat planlarına en ince ayrıntısına kadar yer verilmiştir.

11 Haziran'da ise Pehlevi'nin Türkiye sınırları içerisine girdiğini görkemli bir şekilde yansıtan Akşam gazetesi yine manşetten “İran Şahı Hz. dün hududumuza girdiler”(Akşam, 11 Haziran 1934) ifadelerini kullanmış ve Pehlevi'nin top atışıyla karşılandığını ifade etmişlerdir. Diğer günlerde de “Aziz misafirimiz dün akşam Kars'a vasil oldu” (Akşam, 12 Haziran 1934), “Şahinşah Hz. ve maiyetleri dün akşam Erzurum'a vasil oldular” (Akşam, 13

Haziran 1934) ve “Şahinşah Hz. dün akşam Gümüşhane'ye vasil oldular” (Akşam, 14 Haziran 1934) gibi manşetten yaptıkları haberlerle okuyucuları bilgilendirmişlerdir. Bu ifadelerde “Aziz misafirimiz” gibi ifadeler ise dikkat çekicidir. Akşam gazetesi Pehlevi'nin ziyaretine özel önem gösterdiği gibi sahiplenici bir duruş da sergileyerek Pehlevi'nin önemini vurgulayan ifadelere yöneldiği görülmektedir.

Akşam gazetesinde yer alan “Gazi ve Şahinşah Hz. arasında samimi telgraflar” (Akşam, 14 Haziran 1934) isimli haberde ise Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Pehlevi arasında geçen telgraf konuşmalarına yer verilmiştir. Bu kısımda özellikle Pehlevi'nin Atatürk'e cevabı oldukça önemlidir. Pehlevi, Atatürk'e: “Muhterem kardeşimden son derece memnuniyet ve teşekkürümü mucip müveddetkar telgrafi almak fırsatını ganimet bilerek Türkiye'nin güzel toprağında hakkımda gösterilen fevkalade dostane hüsnü kabulden mütevellit kalbi minnettarlığımı, ankarip sonsuz iştihakla arzu ettiğim mülakatımızda bizzat tecdit edeceğim ümidile arzederim.” ifadelerini kullanmıştır (Resim 1). Bu ifadelerde de görüldüğü gibi Pehlevi, kendisine gösterilen ilgiden oldukça memnundur. Diğer taraftan bu konuşmalar, Atatürk'ün Pehlevi'nin ziyaretini yakından takip ettiğini de göstermektedir.

Resim 1. Gazi ve Şahinşah Hz. arasında samimi telgraflar, 14 Haziran 1934.

Resim 2. Atatürk ve Şah Pehlevi, 18 Haziran 1934.

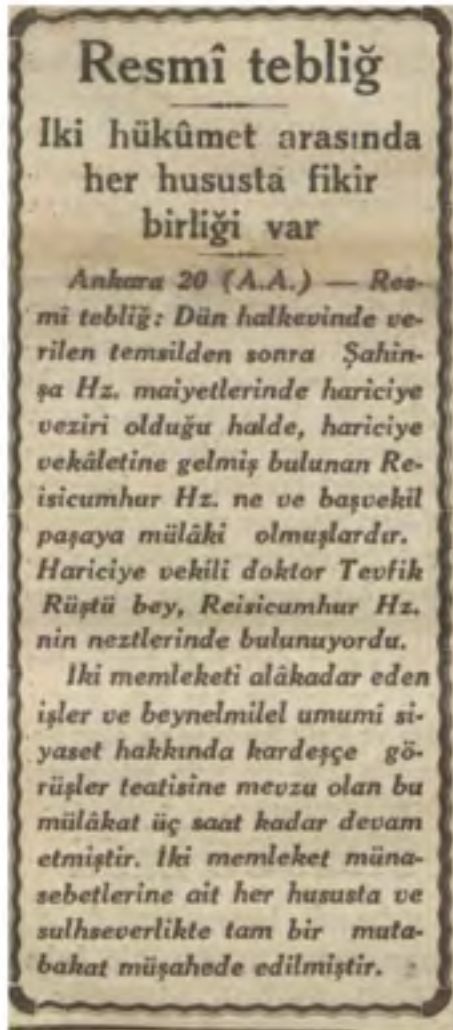
Akşam gazetesi Rıza Pehlevi Ankara'ya ulaşana kadar genelde bilgilendirici mesajları manşetten sunmuştur. Pehlevi'nin ziyaretinin asıl dönüm noktasını ise 17 Haziran'da Ankara'ya ulaştıktan sonra yaşamıştır. Akşam gazetesi 17 Haziran'da "Aziz misafirimiz Ankara'da: İki devlet reisinin telakisi çok samimi oldu" (Akşam, 17 Haziran 1934) manşetini atmıştır. Pehlevi'nin Ankara'da görkemli bir şekilde karşılandığının ifade edildiği haber içeriğinde karşılamalara ilişkin detaylar ve özellikle askeri karşılama törenleri üzerinde durulmuştur. Oldukça önemli olan bu diplomatik ziyarette Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Pehlevi'nin aynı zamanda ilk görüşmesi olması da önemlidir. Bu öneminden dolayı Atatürk, Pehlevi'nin karşılama töreninde şu önemli ifadeleri kullanmıştır: "Şehinşah Hz. memleketinizin bütün terakkilerini alaka ve muhabbetle takip ediyoruz. Yüksek iradenizin yarattığı eserleri, en derin hürmetle karşılıyoruz." (Akşam, 17 Haziran 1934, 1). Mustafa Kemal Atatürk, Şah Pehlevi adına Çankaya Köşkü'nde verilen yemekte söz almış ve şu ifadelerle bu ziyaretin önemini vurgulamıştır: "Büyük dostumuz ve aziz biraderim Şehinşah Hazretleri, Kardeş İran milletinin ulu reisini Türkiye'de selâmlamakla duyduğum sevinç büyüktür. Ziyareti şahaneniz bütün Türk milletini bahtiyar etti. Türkiye - İran münasebetlerinin tarihi gözden geçirilirse bu iki memleketin dostluktan ayrıldıkları zamanlar en müşkül devreleri yaşamış oldukları görülür. Halbuki milletlerimizin tabii temayülleri ve yüksek menfaatleri icabı olan dostluk bağları kuvvetlendikçe,

her iki millet kuvvetli hale geldi ve refah buldu. Türkiye Cumhuriyeti bu hakikati tamamen idrak ederek İran dostluğunu siyasetinin en esaslı umdelerinden biri haline getirmiştir. Nasıl ki, zatı şahanelerinin kudretli idaresi altında komşu ve kardeş memlekette de aynı duygulara, aynı görüşlere kıymet ve ehemmiyet verilmiş ve böylece sarsılmaz ve silinmez bir Türkiye - İran dostluğu kurulmuştur." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006; Hakimiyet-i Milliye, 17 Haziran 1934).

Pehlevi'nin Ankara'ya ulaşmasından sonra iki lider ve iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilere dair haberlerin arttığı görülmektedir. 18 Haziran'da "Şahinşah Hz. Şerefine yapılan geçit resmi pek parlak oldu" (Akşam, 18 Haziran 1934) ifadelerini kullanan Akşam gazetesi Rıza Pehlevi ve Atatürk'ün yan yana olduğu görselleri de okuyucularına sunmuştur (Resim 2).

18 Haziran'da Akşam gazetesinde yer alan bilgilerde diplomatik ilişkilerin de iki lider arasında konuşulduğu anlaşılmaktadır. Akşam gazetesinde yer alan haberde Ankara-Tahran demiryolunun kurulması yönünde görüşmeler yapıldığı ifade edilmiştir. Bu da iki ülke arasında dostluğunda getirdiği samimiyetle ticari ilişkilerin arttırılması yönünde adımların atılmaya çalışıldığını göstermektedir.

Rıza Pehlevi'nin Mustafa Kemal Atatürk ile bir araya gelmesinden sonra Akşam gazetesi ikilinin görüşmesine yönelik haberler yapmaya başlamıştır. Haberlerden

Resim 3. Resmi tebliğ, 21 Haziran 1934.

Resim 4. Atatürk ve Pehlevi, 22 Haziran 1934.

anlaşıldığı üzere Mustafa Kemal Atatürk'ün misafirini görkemli bir şekilde ağırladığı görülmektedir. 19 Haziran'da manşetten “Şahinşah Hz. Dün akşam gazi Hz. Şerefine bir ziyafet verdi” (Akşam, 19 Haziran 1934) ifadeleriyle verilen haberde Türk-İran dostluğuna ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu ziyaret her ne kadar sıradan bir ziyaret gibi gözükse de iki ülke arasındaki uzun süredir olumsuz giden ilişkilerin geliştirilmesi yönünde gerçekleştirildiği de ortaya çıkmaktadır. Pehlevi'nin Ankara'ya ulaşmasından sonra yaptığı gezilere Atatürk'ün de dahil olduğu görülmektedir. Atatürk, Pehlevi'ye önem verdiğini gezinin büyük bölümünde bir arada ziyaret ederek de göstermektedir. Akşam gazetesi de 20 Haziran'da “Muhterem misafirimiz bu akşam Ankara'dan İzmir'e hareket ediyorlar”(Akşam, 20 Haziran 1934) ifadeleriyle sunduğu haberde Pehlevi'nin Mustafa Kemal Atatürk'ün yapacağı Türkiye gezisi hakkında bilgiler verilmiştir.

Akşam gazetesinde yer alan haberlerden yola çıkarak ikilinin 21 Haziran'da İzmir'e trenle hareket ettiği anlaşılmaktadır. 21 Haziran'da yer alan “Resmi tebliğ” isimli haberde ise “iki hükümet arasında her hususta fikir birliği var” ifadeleri kullanılmıştır (Akşam, 21 Haziran 1934). Bu haberde anlaşıldığı üzere Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Pehlevi iki ülkenin ilişkileri hakkında konuşmalar yapmış ve sonuç olarak fikir birliğine varılmıştır (Resim 3).

22 Haziran'da İzmir'e ulaşan Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Pehlevi, İzmir'e ulaşmadan önce Eskişehir ve Afyon'u ziyaret etmiştir. Görüldüğü gibi stratejik bir ziyaret olarak Pehlevi'nin Türkiye'nin her bir noktasını görmesi sağlanmıştır. Diğer taraftan 22 Haziran'da Akşam gazetesinde İran Meclisi'nde Pehlevi'nin Türkiye ziyareti hakkında yapılan konuşmalara yer verilmiştir: “Türkiye hakkındaki minnettarlıklarını ve muhabbetkar hislerini izhar için daha birçok mebus söz almıştır. Türk milletinin Şahinşahımıza karşı gösterdiği kabul ve tazimat iki milletin münasebatını ve muhabbetkar hislerini kuvvetlendirmektedir. Türkiye'nin dostluğunu çoktan beri bihakkın takdir ediyorduk. Bunun en iyi misali Şahinşah Hz. nin ilk seyahatini Türkiye'ye yapmasıdır.” (Akşam, 22 Haziran 1934). Bu ifadelerde çarpıcı noktanın Pehlevi'nin ilk resmi ziyaretini Türkiye'ye yapmış olduğunun vurgulanmasıdır. Bu da iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmek, İran'ın Türkiye'yi örnek alması için de düzenlendiği anlaşılmaktadır.

23 Haziran'da Akşam gazetesinde yer alan "Türk-İran transit yolu" isimli haberde Pehlevi tarafından gerçekleşen ziyaretin sonuçları arasında da sayılabilecek gelişmelere yer verilmiştir. "Nafıza vekili Ali Bey Türk-İran transit yolu hakkında şu beyanatta bulunmuştur: İran ile Türkiye arasında bir transit muvasalasının temini iki dost ve kardeş millet günün zaruretlerindendir. Bu muvasala muayyen olarak iki üç istikamette tespit edilebilir. Tarafeynin mutabık kalacağı esaslar ve etütler neticesinde en faydalı transit yolu kararlaştırılabilir" ifadeleri kullanılmıştır (Akşam, 23 Haziran 1934). Diğer taraftan Akşam gazetesinde bu sayıda ilginç bir haber yer almıştır. "Yarı resmi Bulgar gazetesinin makalesi" isimli haberde, Bulgar gazetesinde yer alan haberdeki ifadeler aktarılmıştır. Bu haber diğer ülkelerin bu ziyarete nasıl baktığını anlamak açısından da önem taşımaktadır. Haberde "Bu ziyaret sadece bir nezaket seyahatinden ibaret değildir. Ahval, yalnız Türk-İran münasebatına değil, umumi sukun içinde alakadar bütün Asya milletlerinin münasebatına yeni bir şekil verecek bir hadise karşısında bulunduğumuzu gösteriyor (Akşam, 23 Haziran 1934). Bu haberde de görüldüğü gibi bu ziyaretin stratejik bir ziyaret olduğu diğer ülkeler tarafından kabul edilmektedir. Her ne kadar Türk basını bu ziyarete daha yüzeysel bakmış olsa da aslında Akşam gazetesi bu makaleyi çevirerek dış basının tepkilerini de dile getirmiştir.

Pehlevi'nin Atatürk'le birlikte gerçekleştirdiği ziyaretler kapsamında 25 Haziran'da Balıkesir ve Çanakkale, 26 Haziran'da da İstanbul'a geçilmiştir. Pehlevi ve Atatürk'ün İstanbul'a gelişi de büyük bir coşku içerisinde olmuştur. Akşam gazetesi 26 Haziran'da "Hoş geldiniz Şahinşah: Hz. Aziz misafirimiz ve Gazi Hz. Bugün saat 16'da İstanbul'a şeref verecekler" (Akşam, 26 Haziran 1934) manşetiyle okuyucularının karşısına çıkmıştır. Pehlevi'nin İstanbul ziyareti de yine yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeniliklerini görmesi için gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan yeniliklerin yeni sıra bölgedeki askeri gücün dost ve düşman ülkelere gösterilmesi adına da adımlar atılmıştır. Şah Pehlevi ve Atatürk ziyaretleri sırasında, özellikle Şah Pehlevi'nin özel isteği karşısında Balıkesir ve Çanakkale'de karşılama yapan askerlerin, askeri tatbikat yapması istenmiştir. Atatürk'ün verdiği emirle askerler tatbikat gerçekleştirmiş ve Şah Pehlevi bu durumdan oldukça memnun olmuştur.

Özellikle 25 Haziran'da Balıkesir Çanakkale bölgesinde yer alan Kirazlı mevkiinde öğle yemeği yiyen Atatürk ve Pehlevi, askerlerin yaptığı tatbikatı tetkik etmişlerdir. Bu da özellikle Türkiye'nin askeri gücünü komşularına göstermek için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (Akşam, 26 Haziran 1934; Akşam 27 Haziran 1934). Atatürk ve Pehlevi, 27 Haziran'da Çanakkale yolunda temel atma törenine katılmış, 28 Haziran'da ise Deniz Lisesi ve Harp Akademisi'ni ziyaret etmişlerdir.

29 Haziran'da ise Akşam gazetesi, Şahinşah'ın Türk gençliği üzerine yaptığı konuşmalara yer vermiştir. "Şahinşah Hz.nin Türk gençliği hakkında kıymetli sözleri" ifadeleriyle sunulan haberde Pehlevi, "Bu güçlü kuvvetli gençlik milletin milyon değer hakiki değeridir." ifadelerini kullanmıştır. Diğer taraftan yine aynı haberde İran halkına da seslenen Pehlevi, "Ey Muhterem İranlılar, Muhterem Türklerle dost olmak ve kardeş olmak bizim ebedi gayemizdir. İki kardeş milletin saadet ve selameti için daimî surette bu kardeşliği unutmamanızı tavsiye ederim." (Akşam, 29 Haziran 1934). Bu ifadelerde de görüldüğü gibi ziyaretin beklenildiği etkiyi yapmış olduğu Pehlevi'nin ziyaretten memnun kaldığı anlaşılmaktadır.

30 Haziran'da Akşam gazetesinde "Bir İngiliz gazetesinin makalesi" şeklinde sunulan makalede öne çıkan noktalar şu şekildedir: "Near East gazetesi: Türk-İran münasebatı mazide samimi olmak şöyle dursun, dostane bile değildi. Türkiye, Şahinşahın Türkiye topraklarında ikametini unutulmaz bir hatıra şekline koyabilmek için hiçbir fedakarlığı esirgememiştir. Gazi ve Türkiye hükümeti pratik zihniyetlidirler. Ziyaretin arkasındaki asıl sebep hiç kuşkusuz iki memleket arasındaki iktisadi münasebatı inkişaf ettirmek arzusu ve Türkiye'nin askeri kuvveti ve kudreti hakkında Şahinşah Hz.ni tenvir etmektir..... Şahinşah Hz.nin Tahran'dan Trabzon yolu ile seyahati iki maksada hadim olabilir: Birincisi bu yolun İran mallarını Avrupa'ya sevk için kullanabileceğini Şah Hz. Göstermek, ikincisi de samsundan ankaraya trenle seyahat ettirerek iki hükümet merkezi demiryolu ile birbirine bağlandığı takdirde elde edilecek büyük faydaları arz etmekir." (Akşam, 30 Haziran 1934) İngiltere'de yayımlanan bir gazeteden alınan bu makale Pehlevi'nin ziyaretinin iki ülke açısından kritik bir öneme sahip olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Bu metinde de görüldüğü gibi Pehlevi,

yaptığı ziyaretin sadece diplomatik ilişkileri geliştirmek değil aynı zamanda ticari ilişkileri geliştirmek için de olduğunu göstermektedir.

Bu haberden sonra Akşam gazetesinde yer alan haberlerde özellikle Pehlevi'nin İstanbul'dan ayrıldıktan sonraki ziyaretlerine ilişkin iç sayfalarda yer alan haberlerine yer verilmiştir. Bu haberlerde Pehlevi'nin 2 Temmuz'da İstanbul'dan ayrıldığı, 3 Temmuz'da Trabzon'a hareket ettiği, 7 Temmuz'da ise Gürcübulak sınır kapısından İran'a geçtiği görülmektedir. Pehlevi'nin Türkiye'ye olan ziyaretini ilk günden itibaren yakından izleyen Akşam gazetesi, Pehlevi'nin İstanbul'dan ayrılıncaya kadar olan bütün haberlerini manşet sayfasından taşımıştır. Ancak Pehlevi İstanbul'dan ayrıldıktan sonra haberleri iç sayfalarda ve daha az bilgi verilerek gerçekleştirilmiştir. 2 Temmuz'dan itibaren Pehlevi'ye yönelik haberlere ilginin azaldığı görülmektedir.

SONUÇ

İran Şahı Rıza Pehlevi, Türkiye ile İran arasında son yıllarda gergin geçen ilişkileri geliştirmek ve Türkiye'nin yaşadığı modernleşme adımlarını yerinde takip etmek için 10 Haziran 1934 yılında başlayan ve 7 Temmuz 1934 yılında son bulan uzun bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret devlet başkanı sıfatıyla Cumhuriyet tarihinde gerçekleştirilen en uzun ziyaret niteliği de taşımaktadır (Azap, 2022, s. 19). Ayrıca bu ziyaret gerçekleşmeden önce Pehlevi'nin güzergahında yer alan yollar yenilenmiş, caddeler düzenlenmiştir (Adıkutlu, 2017, s.80). Pehlevi'nin stratejik olarak bu ziyaretinin yanı sıra Mustafa Kemal Atatürk de bu ziyareti bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Kurduğu Cumhuriyet rejimi ve devlet yönetimi modelinin komşu ülkelerde uygulanmasını hızlandırmayı amaçlayan Atatürk, ayrıca iki ülke arasındaki ticari ilişkileri geliştirmek için de bu ziyarete önem vermiştir (Akgül, 2016, s.41). Bu yüzden Pehlevi'nin Türkiye'ye ziyareti Atatürk tarafından Ankara'da bir araya gelecekleri güne kadar yakından takip edilmiş ve Pehlevi her gittiği ülkede gazete manşetlerine de yansdığı şekilde “aziz misafir” olarak karşılanmıştır. Bu Pehlevi'ye karşı bir saygı ve sevgi gösterisi olarak değerlendirilmektedir (Altan, 2018).

Bu çalışma İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye'ye yaptığı

stratejik ziyaretin Türk basınında yansımalarını dönemin şartlarını da dikkate alarak incelenmesini amaçlamaktadır. Bu bakımla dönemin önemli gazeteleri arasında yer alan Akşam gazetesinin Pehlevi'nin Türkiye'ye ziyaretinin başladığı 10 Haziran 1934 yılından ülkeden ayrıldığı 7 Temmuz 1934 yılı arasındaki sayıları incelenmiştir. Çalışmada Pehlevi'nin ziyaretinin gazete manşetlerini ve ülke gündemini uzun bir süre meşgul ettiği anlaşılmaktadır. Dönemin ulusal basını Cumhuriyet rejiminin politikalarını destekleyen nitelikte yayınlar yapmaktadır. Akşam gazetesi de bu çizgisini korumuş başta Atatürk olmak üzere hükümet yetkililerinin bu ziyarete verdiği önemi göstermiştir. Çünkü Atatürk, İran'da Cumhuriyet rejimi kurulmasını desteklediği gibi İran'la ticari, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi için çaba sarf etmiştir (Kaştan, 2007).

Pehlevi, Türkiye'ye geldiği ilk günden itibaren saygıdeğer nitelikte karşılanmış ve bu amaçla çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Pehlevi'nin neredeyse tüm ülkeyi gezecek şekilde seyahat planlanması yapılmasının amacının Türkiye'nin yaşadığı modernleşme adımlarını yerinde görmesini sağlamak yatmaktadır (Akgül, 2016, 41). Kapalı siyaset kapıları yerinde Pehlevi ülkesinde de uygulamaya çalıştığı önemli bir modeli yerinde görme fırsatı bulmuştur. Pehlevi, Mustafa Kemal Atatürk'ü örnek almış ve yaptığı devrimleri İran'da da gerçekleştirmek istemiştir (Saray, 2006, s.115). Pehlevi, 27 gün süren ziyareti boyunca Akşam gazetesinde diplomatik ilişkileri yansıtacak bilgilere çok az yer vermiştir. Ancak satır aralarında yatan noktalarda bu ziyaretin turistik bir geziden öte iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerini geliştirmek, ticari anlaşmalara imza atmak ve Türkiye ile İran'ın bölgenin stratejik bir gücü haline gelmesi amaçlandığı anlaşılmaktadır. Şah'a ziyareti boyunca Türkiye'nin modernleşme bağlamında kat ettiği mesafeyi göstermek amacıyla fabrikalar ve askeri tesisler özellikle gezdirilmiştir (Elhan ve Karaoğlu, 2022, s.217). Diğer taraftan iki lider de yaptığı konuşmalarda birbirlerine övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Özellikle Pehlevi, Türk halkını ve kurulan yeni rejimden hoşnutluğunu ifade eden cümleler kurmuştur. İki lider de yaptığı konuşmalarda iki ülkenin halkına seslenmiş ve bu ziyaretle sağlanan dostluğun baki kalması için çaba sarf etmelerini ister nitelikte açıklamalar yapmıştır (Azap, 2022).

Diğer taraftan Akşam gazetesinde Bulgaristan ve İngiltere basınında yer alan bu ziyaret ile ilgili iki çarpıcı makaleyi de çevirmesi dikkat çekmektedir. Bu makaleler diğer ülkelerin bu ziyarete bakış açısını yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Bu makalelerde diğer ülkelerin bu ziyarete masum bir şekilde bakmadığını göstermektedir. Türkiye'nin bir diğer sınır komşusu olan Bulgaristan bu ziyaretle ilgili çekinceli bir tutum sergilerken, İngiliz basını ise bu ziyaretin Atatürk'ün dehasının bir sonucu olarak görmektedir. Bu iki makalenin temelini ise bu ziyaretin ticari ilişkileri geliştirmek için yapıldığı noktasında durmuş olmasıdır. Bu ziyaret, yalnızca iki ülke arasındaki basit bir diplomatik ilişki olmaktan çok, Türkiye ve İran'ın yeni oluşan dünya dengeleri içerisinde nasıl bir tutum geliştireceklerinin dünya devletleri tarafından yakından izlendiği bir süreç olmuştur (Atuk, 2018, s. 221).

Sonuç olarak bu çalışma Pehlevi'nin Türkiye ziyaretinin çeşitli noktalarda stratejik bir hamle olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca dönemin kitle iletişim araçlarının hükümetin bir nevi propaganda aracı olarak kullandığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Çünkü Akşam gazetesi hükümetin bu ziyarete verdiği önemi ilk günden itibaren yakından takip etmiş ve ülkenin bu ziyareti gündemine taşıması için mücadele etmiştir. Bu çalışmada 27 günlük süreçte Akşam gazetesinde yer alan haberler incelenmiştir. Gelecekteki çalışmalarda farklı gazeteler örneklem içerisine dahil edilerek karşılaştırma yapılabilir. Ayrıca dış basının bu olaya nasıl yaklaştığını tespit etmek amacıyla dönemin yabancı gazeteleri de incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Adıktulu, S. (2017). Rıza Şah'ın İran modernleşmesinde Atatürk devrimlerinin etkisi. *Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi* 10, 77-83.
- Atatürk'ün söylev ve demeçleri (2006). *İran Şehinşahi ve Türkiye - İran münasebetleri hakkında konuşma*, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Akdevelioğlu, A. ve Kürkçüoğlu, Ö. (2009). Ortadoğu'yla ilişkiler. B. Oran (Ed.), *Türk dış politikası, Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar, Cilt I(1919-1980)*. (s. 357-369). İletişim Yayınları.
- Akgül, L. H. (2012). Rıza Han'ın (Rıza Şah Pehlevi) Türkiye ziyareti. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 7, 1-42.
- Altan, S. (2018). Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye ziyaretinin Cumhuriyet gazetesindeki yansımaları. *History Studies*, 10(4). 1-20.
- Aptülhat, A. (1991). *Atatürk'ün dış politika ilkeleri ve diplomasisi*. Türk Tarih Kurumu.
- Atuk, M. V. (2018). İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye ziyareti. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(35), 219-247.
- Azap, E. Y. (2022). Ata'nın mihmanı: İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye ziyaretindeki teşrifat ve ziyarete dair mühim notlar. *Atatürk Yolu Dergisi*, 70, 17-32.
- Aziz misafirimiz Ankara'da: İki devlet reisinin telakisi çok samimi oldu (1934, 17 Haziran), *Akşam*, 1.
- Aziz misafirimiz dün akşam Kars'a vasil oldu (1934, 12 Haziran 1934). *Akşam*, 1.
- BCA, *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 30.18.1.1 / 3.26.20.
- Bir İngiliz gazetesinin makalesi (1934, 30 Haziran). *Akşam*, 3.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2014). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage.
- Çete, M. (2007). *Türkiye-İran ilişkileri (1919-1938)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Çetinsaya, G. (2002). Cumhuriyet dönemi Türkiye-İran ilişkileri, *Türkler* 17, 769-770.
- Değerli, E. S. (2008). Ağrı isyanlarında yabancı parmağı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 113-132.
- Duman, S. (2016). Tek parti dönemi Türkiye-İran ilişkileri. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(3), 1-30.
- Elhan, N. (2016). İran Devrimi'nin Türkiye'de yansımaları: "İrancılık" ve "İrancı" İslamcılık. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 28-57.
- Elhan, N., & Karaoğlu, O. (2022). Uluslararası dostluk çerçevesinde Türkiye-İran ilişkileri: Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Şah Pehlevi. *İran Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 203-226.
- Erdal, İ. (2012). Atatürk dönemi (1923-1938) Türk-İran ilişkileri ve Sadabad Paktı. *Karadeniz Araştırmaları*, 34, 77-88.
- Gazi ve Şahinşah Hz. arasında samimi telgraflar (1934, 14 Haziran), *Akşam*, 2.
- Gönlübol, M. ve Sar, C. (1990). *Atatürk ve Türkiye'nin dış politikası (1919-1938)*. Millî Eğitim Basımevi.
- Hoş geldiniz Şahinşah: Hz. aziz misafirimiz ve Gazi Hz. bugün saat 16'da İstanbul'a şeref verecekler (1934, 26 Haziran), *Akşam*, 2.
- İran meclisinden (1934, 22 Haziran). *Akşam*, 2.
- İran Şahı Hz. bugün Gürcübulak'ta hududumuza giriyorlar (1934, 10 Haziran), *Akşam*, 1.
- İran Şehinşahi Hz. dün hududumuza girdiler (1934, 11 Haziran). *Akşam*, 1.
- Kaştan, Y. (2007). Atatürk dönemi Türkiye-İran siyasi ve ekonomik ilişkileri. 38. *Icanas Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, Ankara.
- Kavaklı, N. (2005). *Bir gazetenin tarihi Akşam*. Yapı Kredi Yayınları.
- Love, P. (2013). *Research in the college context*. F. K. Stage and K. Manning (Eds.), Document analysis (p.99-112), Routledge.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Morgan, H. (2022). Conducting a qualitative document analysis. *The Qualitative Report*, 27(1), 64-77.
- Muhterem misafirimiz bu akşam Ankara'dan İzmir'e hareket ediyorlar (1934, 20 Haziran), *Akşam*, 1.
- Öztiğ, L. İ. (2018). Küçük Ağrı krizi: Türkiye-İran ilişkilerinde bir kriz yönetimi örneği. *Avrasya Etüdleri*, 54(2), 151-177.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage.
- Resmi tebliğ (1934, 21 Haziran). *Akşam*, 2.
- Saray, M. (2006). *Türkiye-İran ilişkileri*. Atatürk Araştırma Merkezi.